

A pro-anorexia közösségek

Online csoportképzés és betegség mint szubkultúra

Szlamka Zsófia

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

Csepeli György

Egyetemi tanár

Bevezetés

A pro-anorexia jelenség az internet középosztálybeli térhódításával jött létre az 1990-es évek elején, Magyarországon az első pro-anorexiás tartalmú weboldalt 2002-ben regisztrálták. A site-ok és a hozzájuk kapcsolódó közösségek tanulmányozása az internetes csoportformáló erők feltárásához járulhat hozzá. A cél azon eszközök kimutatása, melyek identitásképző erőt rejtenek magukban, s egy tér és anyag, valamint metakommunikáció nélkül létező csoportban képesek kialakítani a valahova tartozás érzését. A szakirodalom megkülönbözteti a pro-anorexiás közösségeken belül azokat, akik az anorexiát mint betegséget életstílusként hirdetik és használják mindennapjaikban, s azokat, akik valóban anorexiásnak vallják magukat.¹ Azonban az, hogy a két felfogás közül melyikbe sorolható maga a pro-anorexiás közösség, még nem dőlt el, a tudományos diskurzus mindkettő mellett érvel. A következő tanulmány célja ezt a kérdést megválaszolni. Bebizonyítani, hogy az anorexia és a pro-anorexia megfelelő definiálásával két eltérő kategóriát kapunk: egy pszichoszomatikus betegséget, és egy személyiségtípust, mely életének egy kifutási módja a pro-anorexiás közösséghez tartozás. Mindkettő segítségére és kezelésre szorul, de más módon.

Módszerek és kiindulási pont

Kutatásom során 16 magyar nyelvű, 11 francia nyelvű és további 9 angol nyelvű pro-anorexiás weblap tanulmányozásából indultam ki.² A nyelvi megkülönböztetést fontosnak tartom, ebből a pro-anorexiás szubkultúrák nyelvek és kultúrák alapján történő „helyi” jellegzetességeire lehet következtetni, valamint az európai-amerikai kultúrkörön belül az általános tulajdonságok visszaigazolhatók. Első lépésben az oldalak struktúráját és tartalmát vizsgálom, a funkcióra és a csoportképző erőkre következtetve, kitérve a kultúrákra jellemző sajátosságokra. A mélyebb elemzés során az oldalakon a testkép megjelenését vizsgálom képi és nyelvi szinten. A site-ok analíziséhez mellett a hozzájuk kapcsolódó közösségek felépítését tanulmányozom a fórumok, kérdőív és mélyinterjúk elemzésével.

A pro-ana-jelenség

A pro-anorexia fogalmának meghatározása nehézségekbe ütközik, a pro-anorexiás weblapok sem egységesek a definiálás során. A magyar honlapok csak az URL-ben tartalmazzák a „proana” kifejezést, saját meghatározást nem adnak arról, mit is jelent a

¹ Grace Overbreke: Pro-anorexia websites: content, impact, and explanations of popularity; *Mind Matters: The Wesleyan Journal of Psychology*, Vol. 3. 2008, 49-62. p.; 57. p.

² A tanulmányozott weboldalak jegyzéke a Függelékben megtalálható.

fogalom. A francia bloghálózatok így írnak: „*pro-ana: pro-anorexique, qui se font vomir, pour la plupart, ont plus ou moins les mêmes habitudes que les anorexiques*”³ Ugyanakkor az egyik legkiterjedtebb angol nyelvű honlap más definíciót ad meg: „*This term infers being pro-active in the ED community, usually online. It does not mean promote ED's in any way, shape or form.*”⁴ Ezek alapján a fogalmat empirikus úton határozhatjuk meg, hisz maga a közösség nem definiálta még megfelelően önmagát. A pro-ana a pro-anorexia fogalmának internetes szlengben kialakult rövidítése. A táplálkozási zavarok különböző fajtáit, ám legtöbbször az anorexia nervosát mint betegséget életmódként támogató, legtöbbször amatőr készítésű weblapokat jelenti, melyek köré közösségek épülnek. Tagjai az interneten tartják a kapcsolatot, olyan weboldalakon, melyek a „proana” kifejezést használják jelmondatként, hívószóként., akkor is, ha maga a pro-ana kifejezés nem egyértelmű, hogy mit jelent. Egyes esetekben a táplálkozási zavarosokat összetartó online csoportot, más esetekben csoportot, melynek tagjai az életvitelüket az anorexia szerint alakítják. A weboldalak teljes hálózata alakul ki, a tagok között átfedés van, de legtöbbször mindenkinek van egy „bázisa”, kiinduló közössége.

A lapok jelentős része ingyenes weblapszerkesztő-tárhelyeken működik, mint a G-Portál. Az otthoni internet-hozzáférés elterjedésével (főleg a középosztályban) váltak gyakorivá és sokat látogatottá. Az Optenet kimutatta, hogy 2006 és 2008 között 470%-kal nőtt világszerte a pro-anorexiás weblapok száma.⁵ Ezek a honlapok maguk is médiumnak számítanak: a pro-ana jelenségben közvetett, többirányú kommunikációs folyamat valósul meg fórumok, bloghozzászólások és vendégkönyvek segítségével. A folyamat aktív, aktuális és periodikus: a jelenség résztvevői rendszeresen reagálnak egymás gondolataira, valamint az általuk a világ közéletéből kiemelt és a jelenségbe beemelt folyamatokra. A pro-ana-közösségen belül tömegkommunikációs szerepet is betöltenek weblapokon olvasható cikkek, szövegek, filmek által, ugyanakkor a közösségen kívüli tömegkommunikáció eszközével, a médiával is folyamatos interakcióban vannak. A kommunikációs szerep kiemelése fontos, mert a diskurzusban a pro-anorexiás és az anorexiás magatartás kialakulását magyarázzák részben, vagy egészben a média identitásformáló és szocializáló hatásával. A tanulmány a továbbiakban elismeri majd a média meghatározó szerepét, ugyanakkor elutasítja, hogy kizárólag a tömegkommunikáció lenne a felelős a jelenségért és a betegségért. Ennek kapcsán

³ http://proana-mode2vie.blog4ever.com/blog/lire-article-121017-443453-pro_ana_anorexie_et_gainers__.html

⁴ <http://www.houseofthin.com/library/acronyms.php>

⁵ Optenet, <http://www.optenet.com/en-us/new.asp?id=162> (utolsó letöltés ideje: 2012.01.04.)

érdeemes áttekinteni röviden a média a táplálkozás kapcsolatát, mely kapcsolódik mind a pro-anorexia, mind az anorexia fogalmához.

A média és a táplálkozás

A média térhódítása a felvilágosodás eszméiig, a szólás-és véleménynyilvánítás szabadságának gondolatáig, valamint az industrializációval megjelenő urbanizációig és nagyvárosi életmódig visszavezethető, ám hatása a 19. század második felétől többszáz éves példányszámban megjelenő folyóiratoktól jelentős.⁶ A nők emancipációjának kezdete szintén ekkorra tehető. Munkába állásuk, melynek eredményeként kevesebb időt tudnak gyerekeikre fordítani, megváltoztatta szerepét. A nevelés, az értékek és normák átadása, a személyiség fejlesztése, valamint a társadalomba való integrálás funkcióját nagyrészt átvette a fejlett országokban szinte 100%-ban kiépülő alapfokú oktatási rendszer és a média.⁷ Az első médiahatás ekkor érte a társadalmat: a médiamarketing reklámozta a konzerveket, a készen előállított termékeket. Ekkor váltak a természetes éhségjelzések helyébe a mesterséges ingerek, a média mintegy az anya szerepébe lépett a szocializáció folyamatában: a gyerekek fejlődésük során az általa szolgáltatott táplálkozási mintát sajátítják el.⁸

A média e szerepcsere következtében igen nagy hatással van a táplálkozási zavarok kialakulására. A reklámpiar, illetve a különböző médiumok műsorait, anyagait nem etikai és tartalmi alapon válogatják, hanem pénzügyi alapon. Ez azonban egy médium műsorán belüli ellentétes médiaüzenetek megjelenéséhez vezet: egyrészt folyamatos fogyasztásra ösztönöz, ugyanakkor élelmiszerfóbiát alakít ki a diétás élelmiszerek és fogyókúrák terjesztésével, sovány testű emberalakok ábrázolásával. A gyerekek számára olyan játékokat ajánl, melyek teste a valóságban terméketlen lenne: a Barbie-babákról kimutatták, hogy a valós életben nem menstruálnának.⁹ Ez a tömegkommunikációs folyamat manipulálja az éhségérzetet, double-bind jellegében a skizofrénia kialakulásához hasonlít. Ezt a feszültséget valamely csatorna kizárásával és tünetképződéssel oldja fel az egyén, s ennek egyik útja a kialakuló táplálkozási zavar, mint az anorexia nervosa.¹⁰

⁶ Kóczy György–Buzinkay Géza–Murányi Gábor: A magyar sajtó története. Bp. 1994. (Sajtókönyvtár), 152. oldal

⁷ Anthony Giddens: Szociológia; Osiris Kiadó, 2000, 408-410. oldal

⁸ Forgács Attila: Médiaüzenetek és evészavarok; http://elitimed.hu/upload/pdf/mediauzenetek_eveszavarok-1725.pdf, (utolsó letöltés ideje: 2012. 01. 04.), 822. oldal

⁹ Minna Rintala, Pertti Mustajoki: Could mannequins menstruate?; *BMJ*. 1992 December 19; 305(6868): 1575–1576., Third Department of Medicine, University Central Hospital, Helsinki, Finland. ; <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1884709/> (utolsó letöltés ideje: 2012. 01. 04.)

¹⁰ Forgács Attila: Médiaüzenetek és evészavarok; 824. oldal

Azt, hogy a média nagy szerepet játszik az általa közvetített üzenetekkel: a sovány ideállal, test-és fogyasztáskultusszal, jól példázza Becker kísérlete a Fidzsi-szigeteken.¹¹ Megvizsgálta a táplálkozási zavarok gyakoriságát egy hónappal a rendszeres televíziós műsorközvetítés bevezetése előtt, majd három év múlva, s azt tapasztalta, hogy az eredetileg a teltebb testet idealizáló társadalom fiatal lányai között drámaian megnőtt a táplálkozási zavarosok száma, illetve a fiatal lányok többsége elégedetlen lett saját testével és fogyni vágytak. Ugyanakkor McCabe, Ricciardelli, Mellor és Ball kimutatták, hogy a média eltérő mértékben befolyásolja a különböző rasszok testképét: míg a fehér emberre és az ausztrálid emberre erősebb, addig a kaukázoidra gyengébb a hatása.¹²

A pro-anorexiás oldal működése

Amy Jo Kim kilenc elvben határozta meg a működő internetes közösséget: a közösség céljának meghatározása, elkülönülő kapcsolattartó egységek létrehozása, fejleszthető profilok létrehozása, hatékony vezetés és annak meghatározott szabályrendszere, periodikusan megszervezett közös események, tagok által létrehozott alcsoportok, tagokra vonatkozó szabályrendszer, valamint az on-line kapcsolat valós életbe áttétele.¹³ Ezek alapján elemzem most a pro-ana-oldalak általános felépítését. A pro-ana-oldal meghatározott célja az, hogy olyan egyéneket gyűjtsön össze, akik a különböző táplálkozási zavarok fizikai tüneteit produkálják. Az, hogy ez betegség hatására, vagy személyes ideológiai választás hatására történik-e, nem játszik különösebb szerepet.

Az oldal saját normákkal, értékvilággal rendelkezik, mely a tagok számára evidens szabályrendszer, alapja a betegség életmódként való elfogadása és a vele való együttélés a mindennapokban. A tagok számára ez nem deviáns, hanem követendő szabályrendszer, melyben újradefiniálhatják önmagukat. A honlapok címlapja és főmenüje tartalmazza ezt a szabályrendszert, így lehetőséget nyújt a csoport bővítésére, nem zárkózik el azoktól, akik ezeket elfogadják és betartják. A címlap közli általában a betegség veszélyeire való figyelmeztetést, azonban ez nem több formalitásnál. A főmenü pontosan definiálja a táplálkozási zavarok különböző formáit, az anorexia nervosát, a bulimia nervosát, az

¹¹ Becker, Burwell, Herzog, Gilman: Eating behaviours and attitudes following prolonged exposure to television among ethnic Fijian adolescent girls; *The British Journal of Psychiatry*, <http://bjp.rcpsych.org/content/180/6/509#BIBL> (utolsó letöltés ideje: 2012. 01. 04.)

¹² McCabe, Ricciardelli, Mellor, Ball: Media influences on body image and disordered eating among indigenous adolescent Australians; http://findarticles.com/p/articles/mi_m2248/is_157_40/ai_n13774349/ (utolsó letöltés ideje: 2012. 01. 04.)

¹³ John Suler: Making virtual communities work; In: *The psychology of Cyberspace, Department of Psychology Science and Technology Center Rider University*, 1996

orthorexia nervosát, az EDNOS-t, valamint az újkeletű drunkorexiát és exorexiát. Érdekes a „wannarexia” kifejezés, melyet azokra az egyénekre használják, akik anorexiássá szeretnének válni, mert azt életstílusként definiálják. A fogalomhoz negatív stilisztikai érték tartozik. Ellentmondásos, hogy míg a címkézett wannarexiást elítéli a közösség, addig azokat, akik csak fogyás céljából keresik fel az oldalt, nem. A főmenü bevezet a közös nyelvi jelrendszerbe, „szótári” segítséget nyújt az integrálódáshoz, megmagyarázza a „fast”, a „binge”, a „purge” fogalmát, melyek a közös cselekvéshez, a közös fogyókúrázáshoz adnak közös eszközöket. Ismerteti az „ana” és a „mia” kifejezéseket, melyek közvetlen stílusa megteremti a közös hangulatot. A csoporton kívüliek számára mit sem jelentő kifejezésrendszer hozzásegíti a pro-ana-közösséget ahhoz, hogy szubkultúrává váljanak. A honlap cikkei, gyakorlatilag teljes tartalma: a különböző fogyókúrák bemutatása, az edzésterv, az emésztésserkentő és hashajtó gyógyszerek jegyzékei mind a csoportba való beilleszkedést segíti elő. Több honlapon találkozhatunk külön „tippek kezdőknek” menüvel is.

A közösséget a betegségből kivont életmódszabályokon kívül kulturális és kreatív elemek¹⁴ is összetartják, melyek szintén szerves részét képezik a honlapoknak: filmek, könyvek, melyek e betegségek történetét dolgozzák fel, idézetek, mottók, versek, zenék, novellák – gyakran idézik Kafka novelláit, melyek közül több idézi az anorexia tüneteit, illetve egy anorexiás életmódját¹⁵ -, internetes és újságban megjelent cikkek konkrét történetekkel, videók és dokumentumfilmek. Ezek a kulturális elemek szinte minden lapon megtalálhatóak, a történetek – mint a 29 kilós lány igaz története – Jézus példabeszédeihez hasonlóak, s a tagok úgy is értékeli őket: a lefektetett alapelvek tökéletes megvalósulásaként. Jól látszik, hogy a pro-ana-közösségek erősen ragaszkodnak a kultúrához, annak ellenére, hogy épp a kultúrától választják el magukat, mert az nem ismeri el „életmódjukat”. Freud megállapítása szerint a kultúra célja az ember természettel szembeni védelme, melynek segítségével az ember eltávolodik állati őseitől, s mely szabályozza emberi kapcsolatait.¹⁶ Ez alapján a pro-ana-közösség tagjaiban közös jellemző az, hogy állati, ösztönös énjüket elutasítják, emberi szabályrendszerre van szükségük a létfenntartáshoz, s ez a közös tulajdonság estükben csoportformáló erő.

¹⁴ Pászthy Bea: A média által közvetített ideálok hatása a gyermekek és serdülők testképére; In: *Párbeszéd a édiában konferenciasorozat, A kiskorúak védelme a médiaszolgáltatásban, kiadja az Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet, Budapest, 2007, 22. oldal*

¹⁵ Franz Kafka: Az éhezőművész; Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989

¹⁶ Freud: Rossz közérzet a kultúrában; In: *Freud: Esszék, Gondolat Kiadó, 1982*

A pro-ana-honlapok másik jelentős egysége a vendégkönyv, a blog és a fórum, ahol a tagok cyber-énjüket felépíthetik és szocializálódhatnak a közösségbe, illetve ahol kapcsolatot tarthatnak. E fórumok fontos jellemzője az anonimitás lehetősége. Az internet személytelenséget és a reális én elrejtését, megváltoztatását, átformálását kínálja az egyénnek, megvan a lehetőség a személyiség lekettőzésére, egy teljesen új személyiség felépítésére, mely csak ebben a virtuális térben létezik. Jellemző, hogy az én a névtelenség hatására felszabadul, korlátlanra válik, s így társai felett állandó uralmat érez,¹⁷ úgy érzi, képes irányítani egyszerre önmagát és a közösséget. E fórumokon érvényesül az online gátlásfelszabadulás jelensége,¹⁸ melynek oka a láthatatlanság, a névtelenség, a késleltetett reakció és az online státusznélküliség. Ugyanakkor a pro-ana-honlap tulajdonsággá emeli a betegséget, a jelenségben résztvevő egyének természetes részévé teszi azt, ez válik a központi fogalomká, ez a jelenség eszmei, elméleti alapja, így a tag személyiségének ezt a szeletét kiemelve válik valóban taggá. Így a közösségben nem az offline a társadalom felé mutatott felépített énjével részt, hanem egy olyannal, melyben minden más tulajdonsága a betegséghez képest, ahhoz viszonyítva, annak függvényében jelenik meg. A fórumokon van lehetősége a tagoknak virtuális profiljukat is fejleszteni, ez tulajdonképpen a cyber-én felépítését és közösségbe ágyazását jelenti.

Közös eseményeik a fogyókúráversenyek. Itt válik el legélesebben az online és az offline szerep, az internet anonimitást biztosít a tagoknak, így a hazugságot, a valótlanság személyiség létrehozását és ezen keresztül egy vágy kielését csoporton kívül vagy belül senki nem szankcionálja.¹⁹

A pro-ana-közösségen belül alcsoportokat a különböző betegségekben szenvedők hoznak létre, valamint alcsoportnak tekinthető a „recovery-közösség” is.

A közösségnek nincs egyértelmű vezetője. Technikai moderátornak tekinthető a lap tulajdonosa, aki a tartalmakat szerkeszti, azonban nem mindig válik ő egyben az eszmei vezérré is. a fórumokon megfigyelhető, hogy az lép a mindenkori vezető szerepébe, aki a legtöbb tapasztalattal rendelkezik a fogyás terén, aki a legrégebben beteg, legtöbbet kezelték és a leginkább le tudott fogyni. A www.nethirlap.hu fórumán megtalálható az Anorexia nevű topik,²⁰ melyen a 2008-2009-es év folyamatos beszélgetései táplálkozási zavarosok között elérhetőek, 113 oldalon át követhető nyomon a betegek mindennapi élete. A topik kezdeti

¹⁷ Csepeli: Szociálpszichológia; Osiris Kiadó, Budapest, 1997, 532. oldal

¹⁸ John Suler: Online therapy and support groups; In: *The psychology of Cyberspace*, Department of Psychology, Science and Technology Center Rider University, 1996

¹⁹ Suler: Maximilizing the well-being of on-line group; In: *The Psychology of Cyberspace*; Department of Psychology Science and Technology Center Rider University, 1996

²⁰ Anorexia – fogyókúra mánia! <http://www.nethirlap.hu/forumengine.php> -(utolsó letöltés ideje: 2012.01.04)

hozzászólásai asszociációk és vélemények voltak az anorexia témához, a tagok bemutatkoztak egymásnak. E bemutatkozó szövegek közül vált ki a következő: „*Hát... én pont tegnap jöttem ki a kórházból... anorexia nervosa... még mindig dagadtnak látom magam, 160/41-42 vagyok perpill.. 57ről mentem le 38ra 3 hónap alatt... iszonyú.. lelkileg is odavágott teljesen... öngyilkossági kísérleteim is vtak, mindenkitől elfordultam... tegnap jöttem ki... bár.. őszintén.. egy kis.. csalással... de nagyon kellett, hogy kijöjjenek...*” A tag saját maga által bevallott testi és lelki állapotával vált a csoport eszmei vezetőjévé a továbbiakban.

Vezetőnek tekinthető továbbá az a megszemélyesített kollektív tudat, melyet az „ana” fogalma fed. Ana nem létező személy, hanem minden anorexiát támogató közösség közös értéke és célja, a tökéletes kontroll és tökéletes test. Érdekes, hogy a honlapokon általában angyal azonosítják, tehát a tisztaság, a jó, a tökéletesség eszményképével. Párja és ellentéte „Mia”, a bűn, közös szabályaik megszegésének jelképe. A honlapokon gyakran olvasható a jelmondat: „Ana és Mia két jó barát” – ez mutatja, hogy a két fogalom a közösség számára összetartozik. Egymás ellentétei, de létükkel egymást igazolják. A közösség minden tagjában megtalálható mindkét eszme, céljuk az, hogy „miát”, a bűnt magukban minimálisra csökkentsék.

Amy Jo Kim utolsó elve az offline kapcsolat megteremtése az online tagok között,²¹ ez azonban szinte sohasem valósul meg a pro-ana-közösségek tagjai között. Ez ellentétes eredményre vezet a tagok életében. A közösséghez saját döntés révén fordulnak, a közösségben a teljes feloldódás az egyén akarata szerint történik meg, az interneten ő maga szűri meg, mit oszt meg magából a virtuális világgal. Nickname használatával a virtuális világ előtt kettéválaszthatja cyber-énjét offline-énjétől, a kettő két személyiséggé válik, mintha nem lennének kapcsolatban egymással. Így a pro-ana-közösséghez forduló egyén olyan személyiséget teremt meg, melyre vágyik, amilyen szeretne lenni, ugyanakkor amely személyiséget az offline társadalom előtt titkolni próbál.

A média világában „a testek nem születnek, nem a természet adományai, hanem konstrukciók, mégpedig olyan konstrukciók, amelyeket külső, társadalmi erők jelentésadási, szimbolizációs tevékenységgel hoznak létre.”²² A huszadik század kezdetéig a telt női test a jólét szimbóluma volt, a 20. század folyamán, a fogyasztói társadalom kialakulásával a soványság vált a közép-és felsőosztály ideális testképévé.²³ (Így a test mint konstrukció a

²¹ Bors Réka: Pro-anorexia fórumok; http://www.mediakutato.hu/cikk/2009_03_osz/02_anorexia_eveszavar (utolsó letöltés ideje: 2012.01.04.)

²² Pászthy Bea idézi Csaba és Erős művét: A média által közvetített ideálok hatása a gyermekek és serdülők testképére; 19. oldal

²³ Ua.

társadalmi státus szimbóluma. Ez felveti a problémát, hogy miként a Bourdieu által megfogalmazott kulturális tőke,²⁴ úgy a kialakuló testkép is a társadalmi egyenlőtlenségek reprodukciójának eszköze).

Ezt a mintát veszik át a pro-ana-site-ok is, értékke a testet teszik, melyre változóként tekintenek, melyet az én tökéletességének mértéke és akaraterejének nagysága határoz meg.

A francia pro-ana-oldalak strukturális sajátosságai

A francia nyelvű internetes kultúrában a Nemzetgyűlés Szociális Bizottságának 2008-as szankcionáló törvénye ellenére máig nagy számban léteznek pro-anorexiás oldalak. Ennek oka a tárhely tulajdonosának visszakereshetetlensége. Ugyanakkor sok olyan webhely is létezik, melynek szerkesztése a törvény bevezetésével abbamaradt, s ma is 2008-as állapotában található.

A francia pro-ana-honlapok alapvető sajátossága – a magyar nyelvűekkel szemben – az individualitás. A pro-ánás honlaphálózat blogokból épül fel, melyek mindegyike partnerként hivatkozik a másokra, így alkotva meg egy teljesen összefüggő rendszert.

A 2008-2009-es évek pro-anorexia-ellenes kampányának eredménye, hogy a francia blogokra rákereső egyén az oldalra érkezés előtt figyelmeztető üzenetet kap, mely szerint az oldal látogatása fiatalok számára nem ajánlott. Eltérés mutatkozik a kor meghatározásában, bizonyos oldalak 16 éven, míg mások 18 éven aluliak számára nem ajánlják a blog olvasását. Ez a figyelmeztető üzenet jellemző az angol nyelvű pro-anorexiás fórumokra is, hatása ugyanakkor vitatható, hiszen a legveszélyeztetettebb korosztály éppen e határ alatt van, a figyelmeztetés pedig formális jellegű.

A francia pro-ana-oldalak három alapvető részre tagolódnak. A főmenü tartalmazza a pro-anorexiás szubkultúrába való integrálódáshoz szükséges elsődleges információkat. Bevezet a nyelvi kódrendszerbe, célokat határoz meg, definiál, meghatározza a pro-anorexiás személyiséget az eltérővel szemben, beavat azon életmódszabályokba, melyeknek ismerete és folyamatos ismételése fontos eleme a pro-anorexiás létnek. Ez az elsődleges tudás a magyar weblapokéval megegyező. Tartalmaz minden külső kulturális hivatkozást és szöveges elemet. A főmenü minden oldalra jellemző pontja a blog szerkesztőjének elérhetősége, valamint élettörténete, egy elem, mely az individualitást erősíti, ugyanakkor azonosítja és egy szintre emeli a szerkesztőt a pro-anorexiás személyiséggel, példaképpé formálva.

²⁴ Pierre Bourdieu: A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése; Gondolat, Budapest, 1978

E blogok második egysége a képgaléria, mely további részekre tagolódik. Megtaláljuk a pro-anás ideálképzés eszközeit, a média által a társadalom számára létrehozott, vizuális anyaggal visszaigazolt személyiségek, hírességek fotóit, akik így valós lélek és érzelmvilág nélküli, csupán testileg létező példaképpé válnak. A francia nyelvkultúrában élő sajátosság, hogy az ideálképzés eszközeként válnak a reklámpiar és a marketing bizonyos termékei, mint a Hello Kitty.²⁵ Ez a figura illeszkedik a média double-bind²⁶ jellegű kommunikációs folyamatába, mely során ugyanazon a csatornán eltérő, egymásnak ellentmondó üzenetet továbbít.²⁷ A Hello Kitty a pro-anorexiás weboldal kontextusában ahhoz a női létformához kapcsolja a közösség tagjait, melyet testükkel megtagadni próbálnak, ugyanakkor a figura a fogyasztói társadalom által konstruált tökéletesség megtestesítője is egyben, így megjelenik benne a közösség célja is. Nem emberi volta szintén az emberi testtől való eltávolodást erősíti. Érdekes, hogy a reklámpiar termékei a magyar pro-ana-kultúrába nem épültek be, a két jelenség összefonódása kevésbé erős. Ugyanakkor a filmipar hasonlóan hatott a két kultúrkör pro-ana-oldalaira. A filmek által kitermelt személyiségeket ideálként ott találjuk a magyar és a francia közösségekben is, mint Nicole Richie, vagy Lindsay Lohan, mi több, az animációs filmek eleve képzelettel teremtett testű karakterei, mint a mangák és a rajzfilmek nőalakjai, is a pro-ana eszményévé váltak.

A weboldalak harmadik egysége a magyar site-okhoz hasonlóan a fórum, azonban teljesen eltérően funkcionál. Meglepő, hogy a francia pro-anás bloghálózat minden láncszemében megjelenik a fórum hasonló témákkal, azonban egyik esetében sem beszélhetünk olyan fóruméletéről, mint a magyar oldalak esetén, a topikok néhány hozzászólást követően halottá válnak. Nincsenek visszatérő hozzászólók, a témák véleménykifejtésre szolgálnak. A francia oldalakon ez a jelenség ismét az egyén hangsúlyosabb jelenlétét mutatja, mert bár a vélemény szociálpszichológiai értelemben a személyiségbe nem beágyazott, s tartalmaz kollektív, közösségi elemeket,²⁸ mégis azáltal, hogy a fórumozók nem reagálnak egymásra, az egyén gondolatainak leírása által cyber-énjét definiálja.

Felmerül a kérdés, hogy az a cyber-én virtuális individualizmusa mellett hogy formálódhat kiscsoport, pro-anorexiás közösség, mint a magyar oldalak esetén. A francia közösségek tagjai azt az ismétlődésen és állandóságon alapuló éntörténet-megosztást, amit a magyarok a

²⁵ Erre találunk példát a következő francia honlapon: http://proana-mode2vie.blog4ever.com/blog/photos-cat-121017-1948405541-hello_kitty_manga_.html (utolsó letöltés ideje: 2012-04-11)

²⁶ Forgács Attila: Médiaüzenetek és evészavarok; http://elitmed.hu/upload/pdf/mediauzenetek_eveszavarok-1725.pdf, (utolsó letöltés ideje: 2012-04-11)

²⁷ Így a fogyasztói társadalomban a média továbbítja a „Fogyassz!” felszólítás két ellentétes üzenetét, a test fogyasztását és az étel elfogyasztását is. E kommunikációs folyamatban az egyén a skizofréniához hasonló helyzetbe kerül.

²⁸ Csepeli György: Szociálpszichológia; Osiris Kiadó, Budapest, 1997

fórumon tesznek meg, ezzel fenntartva a közösségi létet, a blog felületén teszik meg, s ez a pro-ana-mozgalomhoz való tartozást inkább köti az egyénhez - mintegy önmagába való visszacsatolásként - mint a közösséghez. A folyamatos online kapcsolat és kommunikáció a fórum helyett a különböző cikkek és egyéni bejegyzések alatti kommentárok formájában valósul meg. A legolvasottabb blogok válnak a hálózat csomópontjaivá, s ezeken érvényesül a kommentálás mint csoportformáló erő. Francia sajátosság, hogy a pro-anorexiás közösség kapcsolattartása nem csak a honlapon valósul meg, hanem más online formában is. Több weblapon is találunk olyan összesítést, melyben minden tag MSN-címe elérhető.²⁹ Ennek jelentősége, hogy a tagok privatizálni tudják beszélgetéseiket, megtartva az online státusznélküliséget, láthatatlanságot, s akár az anonimitást is.³⁰

A magyar és a francia oldalak összehasonlítása

Bár a francia nyelvű pro-anorexiás honlapok állandó webes tartalma alig különbözik a magyar oldalakétól, mégis fontos különbség a szerkezetbeli eltérés. A magyar oldalak pro-ana-közösségei az internet nyílt, bárki számára hozzáférhető világában jönnek létre, működésük folyamatosan követhető. Az egyénnel szemben a közösség kap nagyobb hangsúlyt azáltal, hogy egy központosított fórum ad lehetőséget a kapcsolattartásra. A magyar oldalak címlapján is olvasható olyan figyelmeztetés, mely a táplálkozási zavarok életveszélyes voltára hívja fel a figyelmet, ugyanakkor a tartalom olvasását nem kötik formálisan korhoz.

A francia pro-anorexiás oldalak felépítésében a legszembetűnőbb különbség az egyén hangsúlyozása, a bloghálózat jelleg. Abban, hogy a fórumok nem működnek, nagy szerepet játszhat a 2008-as törvény, mely komoly büntetést szab ki a pro-anorexiás oldalak, blogok és fórumok tulajdonosaira és tagjaira. Az MSN chatjén való kapcsolattartás pótolja a fórumok működését, ugyanakkor a közösséget más szintre emeli. A chat ugyanis kizárja a késleltetett reakció lehetőségét, ezzel gátolva az online felszabadulást,³¹ s az online csoportképzést.

Érthető, hogy a francia kormány károsnak tartja a pro-anorexiás honlapok működését, s aggódik a táplálkozási zavarosok számának növekedése miatt, ugyanakkor e

²⁹ Ilyen MSN-gyűjtemény található itt: http://proana-mode2vie.blog4ever.com/blog/forum_sujet-121017-39371-154163-vos_adresses_msn_ici_.html (utolsó letöltés ideje: 2012-04-11)

³⁰ Suler, John: Making virtual communities work; In: *The psychology of Cyberspace*, Department of Psychology Science and Technology Center Rider University, 1996 <http://www-sr.rider.edu/~suler/psycyber/commwork.html> (utolsó letöltés ideje: 2012-04-11)

³¹ Forgács Attila: Médiaüzenetek és evészavarok; http://elitmed.hu/upload/pdf/mediauzenetek_eveszavarok-1725.pdf, (utolsó letöltés ideje: 2012-04-11)

honlapok be- és letiltása éppúgy nem megoldás, mint ahogy nem a betegség kiváltó oka.³² A cél az lenne, hogy e közösségek tagjai egyénenként orvosi segítséget kapjanak konfliktusaik megoldásához, így gyógyulva meg a táplálkozási zavarból.

Kezdeményezések a pro-anorexia- jelenség ellenében

A pro-anorexiás honlapok éles vitákat szítottak több országban is, mert hamar bebizonyosodott, hogy nagy veszélyt jelentenek a szubklinikai és a klinikai betegek számára is, hisz a közösség tagjai megerősítik tüneteik és beteg viselkedésük helyességét. Egy kezdődő evészavaros rögtön minden „tanácsot” megkap betegségének kezelése ellen. Az internet, a cyberspace „on demand” típusú médiaszolgáltatás, azaz az egyén szűri magának az információt, ő a kereső. A táplálkozási zavaros beteg tudata erősen leszűkült betegségének témájára, s a diétára, fogyókúrára rákeresve elengedhetetlen, hogy megtalálja e honlapokat.³³

2001-ben az MSN és a Yahoo törölte azokat az oldalakat a szerveréről, melyek egyértelműen és világosan támogatták a pro-anorexiás tartalmakat. Ez azonban az közösségek rejtőzését és titkosítását, valamint más szerverekre költözését jelentette, ekkortól mintegy „üldözött, fölalatti közösséggé” váltak.³⁴

2006-ban az amerikai Academy for Eating Disorders arra kérte a pro-anorexiás honlapok tulajdonosait, hogy címlapjukon tüntessenek fel egy figyelmeztetéssel, amiben a lap egészségkárosító hatását emelik ki.³⁵ Ezt a szokást az utóbbi években a magyar site-ok is átvették.

2006 júniusában megalkották a „World Wide Charter on Eating Disorders” programját, melyet azóta 46 ország írt alá.³⁶ Ennek célja, hogy tudósok és önkéntesek együtt kutassák a táplálkozási zavarokat, segítsék elő azt, hogy a társadalom betegségként értelmezze őket, értékelje veszélyüket, s bármely tünet észlelése esetén forduljon orvoshoz.

³² Pászthy Bea: A média által közvetített ideálok hatása a gyermekek és serdülők testképére; In: *Párbeszéd a édiában konferenciasorozat, A kiskorúak védelme a médiaszolgáltatásban*, kiadja az Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet, Budapest, 2007, 22. oldal

³³ Pászthy Bea: A média által közvetített ideálok hatása a gyermekek és serdülők testképére; In: *Párbeszéd a édiában konferenciasorozat, A kiskorúak védelme a médiaszolgáltatásban*, kiadja az Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet, Budapest, 2007, 22. oldal

³⁴ Borzekowski és mtsai: A content analysis of pro-eating disorder websites; <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2901299/> (utolsó letöltés ideje: 2012-11-12)

³⁵ The Daily Beast: Health: Sites Walk a Thin Line; <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2006/12/17/health-sites-walk-a-thin-line.html> (utolsó letöltés ideje: 2012.01.04.)

³⁶ Academy for Eating Disorders: World Wide Charter on Eating Disorders <http://www.aedweb.org/source/Charter/> (utolsó letöltés ideje: 2012-04-10)

A táplálkozási zavarok elleni küzdelem következő lépcsője Oliviero Toscani 2007-es fotókampánya volt. Hatalmas plakátjain az azóta elhunyt anorexiás modellt, Isabella Carot ábrázolta.³⁷

A 2008-2009-es évek meghatározóak voltak a pro-ana-jelenség fejlődésében. Az anorexiába belehalt braziliai modell, Ana Carolina Reston halála után 2008. április 9-én fogadta el Franciaországban a Nemzetgyűlés Szociális Bizottsága a törvényt, mely két év szabadságvesztéssel és 30 000 eurós pénzbírsággal szankcionálja az extrém soványságot hirdető tartalmakat. A büntetés halálos áldozat esetén három év börtönre és 45 000 eurós bírságra súlyosbodik. Ugyanezen a napon írta alá Roselyne Bachelot francia egészségügyi miniszter a média, a reklámszakma és a szépségipar több képviselőjével együtt a Testkép helyes irányításának alapokmányát.³⁸

Magyarországon ebben az évben tiltotta le több ingyenes weblapszerkesztő-tárhely is az anorexiát éltető tartalmakat a mindenkilapja.hu-hoz hasonlóan.

Érdekes a Facebook és a pro-ana-jelenség kapcsolata: e közösségi hálón ugyanis mindössze egy pro-anás alkalmazás érhető el világszerte, s ebben is „pro-anát” közszereplőként hirdették meg, tehát nem csoportként, vagy mozgalomként, s csak tizenkét személy „lájkolta”. A válasz a Facebook Community Standards-ben olvasható, mely csak angolul érhető el:

*„Facebook is not a place for self-destructive behavior. To that end we don't allow the promotion of suicide, "cutting," eating disorders, or illegal drug use. We take threats of suicide very seriously and will contact the relevant authorities when we become aware of them.”*³⁹

Magam is létrehoztam egy profilt Tanner Zsóka néven 2011.11.19-én. „Lájkoltam” vele „proanát” mint közszereplőt, illetve egy saját pro-ana csoportot hoztam létre. 21-ére a szerver valóban letiltotta a tárhelyet a szabály megsértése miatt.

A pro-ana-jelenséggel egyszerre jelent meg a „recovery-mozgalom” is, a pro-anás honlapok a fórumokon fenntartanak külön részlegeket azok számára, akik a táplálkozási zavar után a gyógyulást választják, sőt, ugyan kis számban, de külön weblapokat is létrehoztak már a gyógyulóknak, az ex-pro-anások – erre a magyar nyelvű internetes tartalmakban két példa van.⁴⁰ Az anti-proana mozgalmát a Facebook is engedélyezi, kilenc ilyen csoport érhető el.

³⁷ Oliviero Toscani képe elérhető: <http://www.olivierotoscanistudio.com/> (utolsó letöltés ideje: 2012-04-10)

³⁸ Simon Vallois: L'anorexie dans le débat public; le JDD 2008. április 9.

<http://www.lejdd.fr/Societe/Actualite/L-anorexie-dans-le-debat-public-94690/> (utolsó letöltés ideje: 2012-04-10)

³⁹ Facebook Community Standards: <http://www.facebook.com/communitystandards/> (utolsó letöltés ideje: 2012.01.04)

⁴⁰ RIP ANA - <http://ripana.orgfree.com/ungarsk.php>
ANA-HELP <http://ana-help.mindenkilapja.hu/.php>

A proana mint csoport

Ki tekinthető tehát a pro-ana-közösség tagjának? Az egyén attól a pillanattól a közösség tagja, hogy táplálkozási zavarosnak vallja magát a virtuális térben, felkeres egy „proana” jelmondatú weboldalt, s azt rendszeresen látogatja, valamint folyamatos kapcsolatot tart más tagokkal. Nem igaz ez fordítva: a tény, hogy az egyén tudatosan már nem ismeri el beteg voltát, nem jelent egyet a közösségből való kilépéssel: a proana-weboldal további rendszeres látogatása és a tagokkal való kapcsolattartás továbbra is a közösségben tartja. (Illetve az, hogy az én tudatosan nem tartja magát betegnek, nem jelenti azt, hogy valójában már nem beteg.)

A pro-anorexiás honlapok állandó webes tartalma gyakorlatilag megegyező. Miért hoznak tehát létre újabb és újabb honlapokat? A válasz véleményem szerint a létrejövő csoportok nagyságában keresendő. Az állandó webes tartalmak szerepe a közösségbe való integrálás, azok számára, akik már huzamosabb ideje a közösséghez tartoznak, ezek a tartalmak evidensek. Miért nem elég egy honlapot egy nagy egyesített fórummal létrehozni? A honlap változó, aktív, „élő” része maga a fórum, ahol mindennapos, állandó kapcsolat jön létre a tagok között, folyamatosan visszaigazolják egymás számára közös értékeiket, a fogysást, a soványságot, egymást támogató felekké válnak a test elleni küzdelemben, ugyanakkor a másik tag mindennapjait és fogysását figyelve a versenytárs szerepét is felveszik. Ez biztosítja a honlapra való állandó visszatérést – a soha véget nem érő verseny és az offline magány, ahol sem versenytársra, sem azonos oldalon álló félre nem találhatnak. Egy átlagos magyar pro-ana-oldalnak 6-15 állandó látogatója van,⁴¹ számuk alapján tehát még éppen kiscsoportnak⁴² minősíthetők. Ha egyetlen fórumon gyűlnének össze a tagok, a magas taglétszám megakadályozná őket abban, hogy pontosan nyomon tudják követni egymás fogysását és életét, a beszélgetések a fórumon átláthatatlanná és szaggatottá válnának.

Ugyanakkor a pro-ana fórum felveti hazugság kérdését: a fórum webes felületén közzétett hozzászólás – mely beszédaktusnak nem tekinthető, ugyanakkor cselekvésértékű – mennyiben kapcsolódik az offline-énhez. Ha létezik a cybertérben egy második felépített én, aki esetében az egzisztencia ugyancsak megelőzi az esszenciát, tehát a semmiből definiálja önmagát cselekvésen keresztül, amely cselekvés jelen esetben maga az internethasználat, akkor ezt az ént lehet ugyanazzá létrehozni, mint az offline én, de teljesen mássá is. Ebben az esetben a

⁴¹ <http://magicdream.mindenkilapja.hu>: 7 állandó látogató
<http://www.hoxa.hu> – Anorexia és bulimia: 12 állandó látogató
<http://melani-proana.lapunk.hu>: 9 állandó látogató

<http://sgforum.hu/listazas.php3?azonosito=xxxProanaxx&id=1269073677>: 14 állandó látogató
⁴² Csepeli: Szociálpszichológia; Osiris Kiadó, Budapest, 1997

létrehozott cyber-felépített-énhez viszonyítva kell megítélni a hazugságot, nem az offline én életéhez képest. A cybertérben nincs test, csak tiszta szellemiség van, a cselekvés maga a beszédaktus.⁴³

Mi az „én”? Az én az az életünk során folyamatosan fennálló tudat, mely pillanatról pillanatra megkülönbözteti magát minden mástól, bár tulajdonságai és határai – mint a test – éppúgy változnak pillanatról pillanatra. Az „én” fennmaradása úgy lehetséges, hogy a „minden máson” belül további, eltérő minőségeket állapít meg értékítélet alapján hierarchikusan, s ezekhez képest formálja önmagát folyamatosan. Ez az én-meghatározás nem zárja ki a lekettőződő személyiség létrejöttét, s így a cyber-énnek az offline-tól eltérő voltát. Így a két személyiség között a kapcsolóerő egyedül a közös test – épp az, melyet a pro-anorexiás közösség megtámad.

A pro-anorexia honlapokon a konstruktív és destruktív szerepek megváltoznak más, offline csoportokhoz képest. Míg más csoportokban az önfeltáró és panaszkodó személyiség destruktív szerepet töltene be, addig a pro-ana-közösségben a szenvedés és a fájdalom kitüntetettséget, kiválasztottságot jelent, a gond és a küzdelem az értékek közé tartozik. A feszültség pedig értékteremtő hatású, mert a konfliktus során amennyiben elbukik az egyén, bukásának fájdalmát ismét a fogyásba fojthatja.

A csoportot összetartó közös értékrendszert saját nyelvi és képi kódrendszer közvetíti. A nyelv szintjén a fogyás köré kialakított fogalomrendszer ismerete és használata jellemző, mely a fórumhozzászólásokban termeli ki önmagát. A nyelvi hatásnál mélyebb és tartósabb hatást eredményez a vizuális kódrendszer. A nyelv az ember alkotta konstrukció, melyre a társadalom kialakításához és fenntartásához van szükség,⁴⁴ azonban az emberi gondolkodás nyelvvelőtti, képi gondolkodással kezdődik. A képi üzenetek hatása poszthipnotikus, álomnyelven kódolt, dekódolására a jobb agyfélteke képes.⁴⁵

A pro-ana-oldalak képi kódrendszerét saját fogalommal nevezték el, ez a „thinspo”, vagy thinspiration, angol nyelvi játék, a thin és az inspiration szavak összemosásából keletkezett. Thinspo képgaléria minden pro-anás lapon található, a médián keresztül híressé vált anorexiás modellek, színésznők és „celebek” képeit, valamint pro-anás lányok képeit tartalmazzák. A képek funkciója, hogy megerősítse a boldogság és az extrém soványság összetartozását,

⁴³ Érdekes Suler kérdésfelvetése a témában: egy lány egy internetes fórumon azt állítja, hogy AIDS-ben szenved, majd saját anyja nevében bejelenti halálhírét. Hazugságnak tekinthető-e ez? Véleményem szerint minthogy a cybertérben a cselekvés maga a beszédaktus, a megjelenő halál nem a test, hanem a szellem halála, azaz az a jelenség, ha a cyberén nem ír a fórumon többet. Ebből a szemszögből a fórumozó lány online énje kongruens.

⁴⁴ Anthony Giddens: Szociológia; Osiris Kiadó, 2000, 69. oldal

⁴⁵ Forgács Attila: Médiaüzenetek és evészavarok; http://elitmed.hu/upload/pdf/mediauzenetek_eveszavarok-1725.pdf, (utolsó letöltés ideje: 2012. 01. 04.), 823. oldal

elérhetőbbé, valóságosabbá, láthatóvá teszi az idealizált soványságot. Az anorexiás hírességek képei a siker és soványság összetartozásának gondolatát generálják - vagy épp erősítik, míg a pro-ana-site-ok sovány látogatóiról készült képek hitelessé teszik a honlapok alapelvét, hogy a súlyos soványság életmódként fenntartható, állandósítható. E képek szereplői „Ana-istennő” „földi képmásai”.

A „thinspo” a pro-ana-közösségek rituális jellegét erősíti. A közös ideál, követett cél „Ana-istennő”, aki a nőiességtől való megfosztottság eszménye, a test- és váagnélküliség tökéletes megalkotója. A táplálkozási zavarok jellemzője a beteg és az anya rossz viszonya, a „mártír-anya” a családban, ezt erősíti az, hogy egy személytelen apparátus, a média lép részben a hiányzó anya szerepébe. Ez a hiány indulatáttétel útján egyrészt tünetet képez⁴⁶, ugyanakkor e közösségekben a többi taggal együtt egy kollektív tudatot hoz létre, mely egy elképzelt személyiségként jelenik meg. „Ana” éppúgy uralkodik a közösség tagjain, mint ahogy a mártír anya az egyénen, s az egyén éppúgy utánozza, értelmezi létét viselkedési mintaként, mint ahogy a gyerek megtanulja nemi szerepét. „Anában” így egyszerre jelenik meg az anya vágya és a betegség megszemélyesülve, mintegy pótkielégülésként⁴⁷. Vallás jellegű közösséget teremt, melyben a tagok rituálék által függnek e kollektív tudattól. E rituálék közé tartozik a naponta rendszeresen végzett mérlegelés, súlymérés, a fogyókúráversenyek, a közös thinspo-animációk készítése. Ezek az aktusok jelentéssel bírnak, a tagokat a betegséghez, „Ana” eszméjéhez és egymáshoz kötik őket. A thinspo kizárólag a testkultuszt erősíti: a hírességek és a pro-ana-tagok élete, személyisége lényegtelen – a képeken gyakran az arc, mely a metakommunikáció egyik alapeszköze- nem is szerepel, kizárólag a soványság az érték és az üzenet. Ezzel szemben „Ana” a testkultusz mellett az erkölcsi és kulturális tökéletességet is képviseli, benne egyesül a pro-ana-közösség. A test legyőzésének célja a tisztán lelki és szellemivé válás, a kiszakadás az emberi faj ciklikus reprodukciójából, a testre kivezetve, majd teljesen megszüntetve az elviselhetetlennek tűnő konfliktusokat.

A testkép megjelenése

A táplálkozási zavarok alapvető sajátossága, hogy a beteg testképének zavarával is járnak.⁴⁸ Minthogy a pro-anorexiás oldalak a táplálkozási zavarokból vonnak ki életmódszabályokat,

⁴⁶ Freud: Pszichoanalízis; Kossuth Kiadó, Budapest, 1997, V. előadás

⁴⁷ Freud: Bevezetés a pszichoanalízisbe; fordította Hermann Imre. Gondolat Kiadó, Bp. 1986.

⁴⁸ Dr. Túry Ferenc: Az evészavarok és a gasztroenterológiai megbetegedések magatartásorvoslási szemlélete; Hippocrates 2003, 6. szám 368-372. o.

így érdekes megvizsgálni a weboldalakon megjelenő testképet, valamint a pro-anás közösség tagjainak testképét.

A honlapokon a testkép két szinten lelhető fel: a nyelvi és a képi szinten. A nyelvhasználatban megjelenő testképet esettanulmányok keretében kutattam. A *melani-proana.lapunk.hu* fórumát figyeltem meg. A fórum témái a következők: Tippek, tanácsok; Éhezés; Verseny; Anorexiások; Ideális testtömeg; Gyógyultak; Kezdő súlyok/BMI; Ti mit esztek; Ana oldal; Fogyjunk együtt!; Depresszió?; Thinspok; Hatásos ötletek; Ana a barátod; Erre van már orvosi fogalom?; Oldal ellen.

A három leggyakrabban látogatott fórumtémát vizsgáltam, összegyűjtöttem, hogy az emberi test mely részeit említik, s hányszor. Az eredmények a következők:

„Éhezés” Megfigyelve: 2012. márc. 1. – 2012. ápr. 6. között (955. üzenet – 1123. üzenet: 68 db)

Csont	1	
Pajzsmirigy	1	
Hashajtó	13	
Fejfájás	1	
Gyomorszáj	1	
Haskorgás	9	
Mell	1	(0-s méret adataihoz)
Derék	2	(0-s méret adataihoz; nem adom
be a derekam)		
Csípő	1	(0-s méret adataihoz)
Gyomor	1	(binge utáni fájdalom)
Torok	1	(binge utáni fájdalom)
Kéz	1	(kéznél lesz)
Szervezet	1	
Szem	1	(szülei nem látják, hogy kövér)
Tüdőgyulladás	1	
Vérnyomás	1	

„Tippek, tanácsok” Megfigyelve: 2012. febr. 20. – 2012. ápr. 4. között (649. üzenet – 717. üzenet: 68 db)

Has	2	
Szervezet	1	
Hashajtó	3	
Hasizom	1	
Kar	1	
Mandula	1	(be van gyulladva)

„Új verseny” Megfigyelve: 2012. márc. 22. – 2012. ápr. 6. között (67 üzenet)

Izmosabb	1
Izmok <i>eltüntetése</i>	1
Hosszabb láb	1
Lábfej	1
Gyomorkorgás	1
Gyomorgörcs	1
Szív	1
Fejfájás	1
Agy	1

Míg a fórum állandó – és egyetlen - témája az a kérdés, hogy miképp lehet a leggyorsabban a legtöbbet fogyni, hogy miképp erőltethető az emberi akarat az emberi testre, a nyelv szintén a test tabuvá válik. A közösség tagjai úgy beszélnek a testről, hogy – mint bizonyos vallásokban – magát a tárgy nevét nem mondják ki. Ez a paradoxon arra mutat, hogy a pro-anorexiás tagok feltétlenül kötődnek az emberi testhez, ugyanis személyiségük számára ez az egyetlen felület, melyet formálni képesek, ugyanakkor a test e hatalmától el is zárkoznak.

Ugyanez figyelhető meg a www.coffeeloverme.blogspot.com című oldalon, 'Athie' blogján. E blog írója az SG-fórum tagja volt, regisztrációjának törlését kérte, később újra csatlakozott a közösséghez. Két hónap bejegyzéseit vizsgálva mindössze a következő bejegyzésekben olvasható említés a testről.

2010. aug. 23.

2 bejegyzés, egyszer sem szerepel a test

2010. aug. 25.

1 bejegyzés, izmosodás

2010. aug. 26.

1 bejegyzés, gyomorideg

2010. aug. 28.

1 bejegyzés, fejfájás, orrsövény, vérkép → kontextusa: Athie endokrinológián volt

2010. aug. 30.

3 bejegyzés, tökéletes fogsor (azonban a bátyjáié szebb)

2010. szept. 1.

1 bejegyzés, milyen méretű a comb, csípő

2010. szept. 12.

1 bejegyzés, testem (csontváznak és kövérnek érzi magát egyszerre)

2010. szept. 14.

1 bejegyzés, két képet közöl saját magáról, s megkérdezi angolul, hogy az olvasó soványnak tartja-e.

2010. szept. 18.

1 bejegyzés, zakatol a fejében, behunyom a szemem.

2010. szept. 21.

1 bejegyzés, könny az arcomon, fájdalom a mellkasban, szívdobbanás.

2010. szept. 24.

1 bejegyzés, csontozat (közben hiányolja a pro-anorexiás fórumot, melyről törölte regisztrációját)

2010. szept. 26.

1 bejegyzés, lélek a szívben

2010. szept. 29.

1 bejegyzés, tüdőben méreg

A pro-anorexiás tagok nyelvhasználatára tehát a test mint tabu jellemző. A képi rendszer ettől különböző. A fent említett „thinspo” képgalériái a csontsovány testet jelenítik meg, s ábrázolásuk kizárólag arra korlátozódik, hogy a sovány testet értékként tüntessék fel.

A pro-anorexiás tagok testet ábrázoló kézirajzain a double-bind-jelenség kettőssége figyelhető meg.⁴⁹ A tökéletesség vágya, a külső, felszínes boldogság, s ezzel szemben a belső zavar és rendezetlenség. Ez a kettősség a személyiség széthúzását, ellentétét váltja ki, a racionális és az irracionális én szembemenését, mellyel a test képtelen mit kezdeni. A két személyiség harca pedig indulatáttétellel épp a testen ütközik ki.

Kérdőíves felmérés

Internetes kérdőíves kutatást végeztem a pro-anorexiás oldalakon létrejött közösségek körében. Nem személyes e-mailcímekre küldtem el a kérdőívet, hanem különböző pro-ana-site-okon tettem közzé a linkjét, megadva ezzel a lehetőséget a szabad döntésre a kitöltés kérdésében. A felmérésnek magyar és angol nyelvű változata is elkészült. A hipotézisem az volt, hogy a nemzetközi oldalakról sokkal nagyobb számban töltik majd ki a tesztet, hisz maguk a honlapok is nagyobb látogatottságot tudhatnak magukénak. Ennek ellenére meglepően kevesen, mindössze hárman töltötték ki az angol nyelvű kérdőívet. Úgy vélem, ez alapján nem lehet valós következtetéseket levonni, így ennek elemzését egyelőre nem végeztem el, ugyanakkor a kérdőívet nem zártam le, a továbbiakban is meghagyva a lehetőséget a kitöltésre. Érdekeség ugyanakkor, hogy az egyetlen férfi kitöltő e három angol nyelvű résztvevő közül került ki.

⁴⁹ Képek: lásd: Függelék

A magyar nyelvű teszt két részből állt, az első kizárólag többválasztós kérdésekből, a másodikban kifejtős kérdések szerepeltek. Az előbbit tízen, utóbbit huszonhárman töltötték ki, kizárólag nők, átlagos életkoruk 18 év. Kérdés kihagyására nem volt lehetőség. Személyes adatok közül csak az életkort és a nemet kellett megadni a kitöltéshez. Mindét tesztből érdekes következtetéseket lehet levonni.

Az első kérdőív alátámasztja azt, hogy a pro-anorexiás oldalak közösségeiben nem csak klinikailag is betegnek nyilvánított tagok vesznek részt. A huszonhárom válaszadó közül huszan táplálkozási zavarosnak mondták magukat, heten közülük egyszerre több betegséget diagnosztizáltak magukon, tizenheten állították, hogy az elmúlt három évben is evészavarban szenvedtek, ugyanakkor tizenötüket még sohasem kezelték, s mindössze egy válaszadót kezeltek már kórházban.

Érdekes a különböző pro-anás csoportokban való részvétel. Tízen egyetlen oldal rendszeres látogatói, tehát egy csoport mellett kötelezték magukat, viszont ugyanennyien két-három oldalt látogatnak folyamatosan, azaz több közösség tagjai egyszerre, így átmenetet, kereszthivatkozást teremtve a csoportok között, ezzel homogenizálva azokat.

A nagy többség – azaz húsz fő – kamaszkorában kezdte el látogatni ezeket a weboldalakat, s jelentős részük – tizenhat fő – szerint betegségük már e site-ok látogatása előtt elkezdődött. Ugyanakkor nem jelentéktelen számú válaszadó, hét fő állította azt, hogy betegsége nagyjából e weboldalak látogatásával párhuzamosan, vagy utána kezdődött. Ez arra mutat, hogy a pro-ana-honlapok médiumként hatnak az egyénekre. Nem kizárólag ezek hatására alakul ki a betegség, viszont e közösségek és honlapok a kifejlett betegség mintáját szolgáltatva nagyon felgyorsítják annak kialakulását, mi több, rögzített viselkedésként erősítik meg.

A második kérdőívet tízen töltötték ki. Ebben a thinspo-jelenséget vizsgáltam, és arra kerestem a választ, hogy mit vár az egyén a pro-ana-csoporttól. Kiemelném az egyik válaszadó egy mondatát: *„Támogatást (várok). Magányomban az evésre figyelek és csak eszek.”* Ez a gondolat a pro-ana-közösségek újabb szerepére hívja fel a figyelmet. Segít abban, hogy az egyén ne a valóság megoldatlan helyzeteire és az általa feladott társadalmi szerepre figyeljen, idejét leköti egy új társadalmi én virtuális valóságban való felépítése. Egy másik érdekes kifejezés az *„én anorexiát pártoló oldala”*. Ez azt a skizofréniához hasonló jelenséget írja le, ami a média double-bind kommunikációjára is reakció lehet, ugyanakkor nem szükségszerűen függ össze vele. Én-törést ír le, konfliktust az egész lényen belül, mely konfliktusból szükségszerűen a tüneteket produkáló én-szelet kerekedik felül. A válaszok között gyakran szerepelt a megértés, a remény vágya. Az, hogy a megértettség érzéséhez internetes közösséghez kell fordulniuk, arra utal, hogy nem sikerült az emberi evidens társas

kapcsolatokat, mint a családot, úgy kiépíteniük, hogy azokban a társas interakció során kölcsönös megértés és a konfliktusokból megegyezés nője ki magát. Ezt erősíti az, hogy a válaszadók közül senki sem osztja meg problémáit szüleivel, s kilencen a pro-anorexiás oldalakról ismert barátokkal beszélnek meg őket.

A thinspo-jelenséggel kapcsolatban is érdekes eredményekkel szolgál a kérdőív. A tíz résztvevő közül mindössze ketten találtak a való életben olyan embert, akire példaképként tudnak tekinteni. Sokkal többen rendelkeznek személyesen nem ismert példaképpel, modellekkel, anorexiás színésznők eszményképével. Ez mutat a média ideálképző hatására, olyan ideálokat hoz létre, melyek személytelenségükben testükkel válnak tökéletessé, s így példaképpé a tagok számára. Ezek a személyek egyszerre a thinspo-juk is. (Érdekes, hogy egy válaszadó nem ismerte a thinspo fogalmát, annak ellenére, hogy egy pro-anorexiás oldal rendszeres látogatója.)

A kérdőív megerősítette azt, hogy a közösség az anonimitás lehetőségével oldja fel a valós felépített én gátlásait. Nyolcan válaszolták azt, hogy nem ismerik személyesen a pro-anal oldalról ismert barátaikat, s nyolcuk csak nickname-mel vesz részt a cyber-csoport életében.

Összegzés

A kérdőíves felmérés és a pro-anorexia- oldalak vizsgálatát követően több következtetés vonható le. E közösségek definiálhatók kiscsoportként, melyekben a cyber-ének egymástól és az általuk létrehozott kollektív tudattól függnék. Gyorsan elsajátítható szabályrendszerük által felkínálják az integráció lehetőségét. A tömegkommunikáció személytelen csatornaként a tagok esetében az anya-szerepbe lép, valamint személytelen csatornaként virtuális és vizuális ideált szolgáltat nekik. Maguk a pro-ana –honlapok is médiumként funkcionálnak, melyek hatással vannak az interneten az én által megszürt információk közt kutató egyénekre, a betegség kialakításához ugyan nem elegendőek, ugyanakkor az a szubklinikai táplálkozási zavaros, valamint az a társadalomban kommunikálni és integrálódni nem tudó személy, aki felkeresi e honlapokat, gyorsan és könnyen a kifejelett– általuk életstílusként értelmezett – betegség tüneteit produkálhatja.

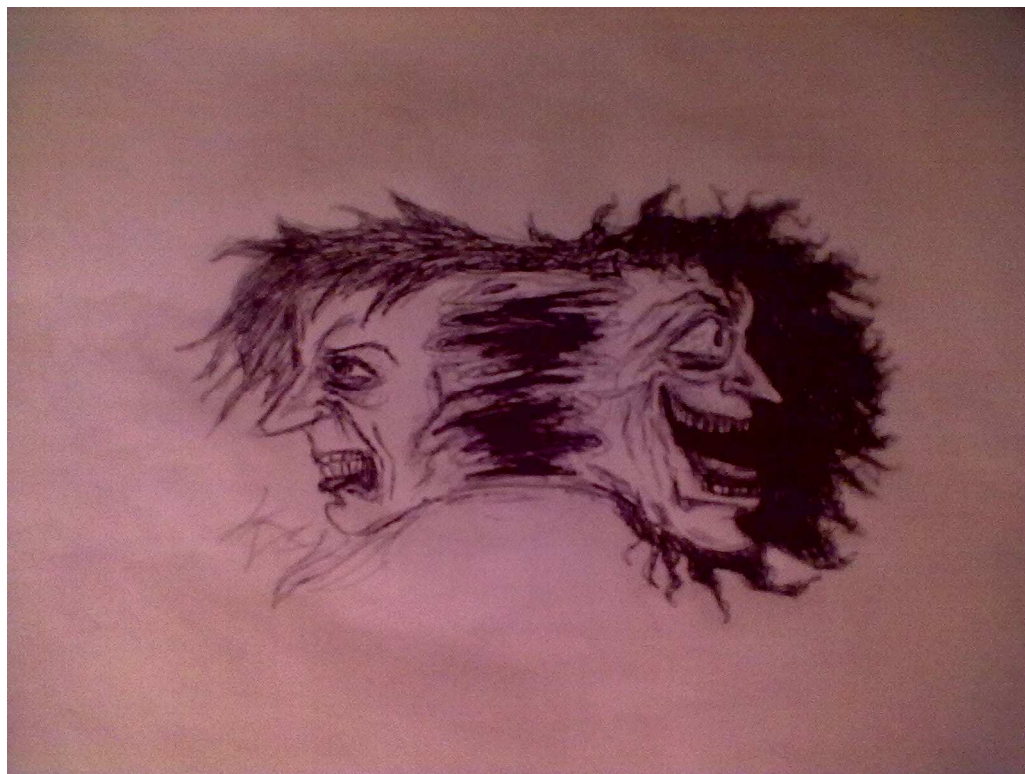
Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a pro-anorexia jelenségében milyen sokszor tűnik fel a kettősség, az ellentétesség, az ambivalencia élménye: a média csatornáján érkező, egymásnak ellentmondó üzenetek; a test elutasítása, ugyanakkor a test eszközként való használata; az emberi reprodukcióból való kiszakadás vágya, s egy sajátos emberi szubkultúra megteremtése; a nyelvi és a képi szinten megjelenő testképi ellentét; a családdal való

kommunikáció hiánya, s ugyanakkor anyahiány, anyavágy; online és offline személyiség eltérő volta. Ez az ellentétes jelleg mint meghatározó tulajdonság mutatja az eltérést a táplálkozási zavaros és a pro-anorexiások között. Talán e kettősségek feloldása lenne a helyes útja annak, hogy e közösségek tagjai számára ne a pro-anorexia legyen a megoldás az interperszonális kapcsolatok és a személyiségfejlődé terén.

Függelék

Forrás: Athie blogja www.coffeeloverme.blogspot.com

Forrás: a képet az SG-fórum egy tagja küldte el számomra.

Tanulmányozott pro-anorexiás oldalak jegyzéke

Magyar nyelvű oldalak

<http://ana-help.mindenkilapja.hu/>

http://be_perfect.mindenkilapja.hu/html/18300506/render/ana-mia-ednos-bovebb

<http://adamhicks.mindenkilapja.hu/>

http://werux_of_ana.mindenkilapja.hu/html/19320975/render/bulimia#/html/19336744/render/anorexias-sztarok

<http://imnotsick.mindenkilapja.hu/html/19350578/render/bulimia#/html/19350576/render/welcome>

<http://magicdream.mindenkilapja.hu/html/19324732/render/anorexia-tortenete>

<http://proana-irina.gportal.hu/gindex.php?pg=33433900>

<http://melani-proana.lapunk.hu/?modul=kviz>

http://hoxa.hu/?p1=forum_tema&p2=463

<http://www.nethirlap.hu/forumengine.php?par=3&topic=6408>

<http://ripana.bboxhost.me/>

<http://www.proanadiet.blogspot.hu/>

<http://leila21.blogspot.hu/>

<http://www.coffeeloverme.blogspot.hu/>

<http://sgforum.hu/forum.php3?ujzag=xxxProanaxxx>

Francia nyelvű oldalak

http://proana-mode2vie.blog4ever.com/blog/forum_msg-121017-39660-126417-2.html

http://forum.doctissimo.fr/sante/anorexie-boulimie/site-francais-sujet_97012_1.htm

http://forum.ados.fr/forum-sante/Anorexieboulimie/suis-sujet_74_1.htm

http://forums.france2.fr/france2/envoyespecial/blog-sujet_6521_1.htm

<http://www.genaisse.com/forums/viewtopic-16165.html>

<http://glams-for-you.blog4ever.com/blog/index-128786.html>

<http://c-ana-c.blog4ever.com/blog/lire-article-247847-1036360-sports.html>

http://proana-mode2vie.blog4ever.com/blog/lire-article-121017-1086999-un_ideal_pourquoi_debut_de_l_anorexie_.html

<http://mya-m.forumactif.org/>

<http://xx-anagyal-xx.blog4ever.com/blog/index-501466.html>

<http://healthyhappy.forumzen.com/t4-regles-de-vie>

Angol nyelvű oldalak

<http://www.houseofthin.com/entrance/forum.php>

<http://pro-ana-nation.livejournal.com/>

<http://pro-anaxx.livejournal.com/>

<http://www.prettythin.com/>

<http://brokenwrist.tumblr.com/proanatips>

<http://skinnylittlesluts.xanga.com/743185985/pro-ana-tips--tricks--1/>

<http://pro-ana-angels.wetpaint.com/>

http://proanaonline.com/?page_id=146

<http://tilt214.tripod.com/>

Irodalomjegyzék

- Academy for Eating Disorders: World Wide Charter on Eating Disorders
<http://www.aedweb.org/source/Charter/> (utolsó letöltés ideje: 2012-04-10)
- Andorka Rudolf Bevezetés a szociológiába: Osiris Kiadó, Budapest, 2006
- Becker, Burwell, Herzog, Gilman: Eating behaviours and attitudes following prolonged exposure to television among ethnic Fijian adolescent girls; The British Journal of Psychiatry,
<http://bjp.rcpsych.org/content/180/6/509#BIBL> (utolsó letöltés ideje: 2012. 01. 04.)
- Bors Réka: Pro-anorexia fórumok; http://www.mediakutato.hu/cikk/2009_03_osz/02_anorexia_eveszavar (utolsó letöltés ideje 2012.01.04)
- Bourdieu, Pierre: A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése; Gondolat, Budapest, 1978
- Borzekowski és mtsai: A content analysis of pro-eating disorder websites;
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2901299/> (utolsó letöltés ideje: 2012-11-12)
- Csepeli György: Szociálpszichológia; Osiris Kiadó, Budapest, 1997
- Facebook Community Standards: <http://www.facebook.com/communitystandards/> (utolsó letöltés ideje: 2012.01.04)
- Flusser, Vilém: Für eine Philosophie der Fotografie; (*European Photography*), Göttingen, 1983
- Forgács Attila: Médiaüzenetek és evészavarok; http://elitmed.hu/upload/pdf/mediauzenetek_eveszavarok-1725.pdf, (utolsó letöltés ideje: 2012. 01. 04.)
- Freud, Sigmund: Rossz közérzet a kultúrában; In: Freud: Esszék, Gondolat Kiadó, 1982
- Freud: Pszichoanalízis; Kossuth Kiadó, Budapest, 1997, V. előadás
- Freud: Bevezetés a pszichoanalízisbe; fordította Hermann Imre. Gondolat Kiadó, Bp. 1986.
- Giddens, Anthony: Szociológia; Osiris Kiadó, 2000
- Jakobson, Roman: Nyelvészet és poétika; Hang, jel, vers. Szerkesztette Fónagy Iván és Szépe György. Budapest, 1972. Gondolat Kiadó
- Kafka, Franz: Az éhezőművész; Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989
- Kant, Immanuel: A tiszta ész kritikája; Atlantisz Könyvkiadó
- Kókay György–Buzinkay Géza–Murányi Gábor: A magyar sajtó története. Bp. 1994. (Sajtókönyvtár)
- McCabe, Ricciardelli, Mellor, Ball: Media influences on body image and disordered eating among indigenous adolescent Australians; http://findarticles.com/p/articles/mi_m2248/is_157_40/ai_n13774349/ (utolsó letöltés ideje: 2012. 01. 04.)
- Optenet, <http://www.optenet.com/en-us/new.asp?id=162> (utolsó letöltés ideje: 2012.01.04.)
- Grace Overbreke: Pro-anorexia websites: content, impact, and explanations of popularity; Mind Matters: The Wesleyan Journal of Psychology, Vol. 3. 2008, 49-62. p.
- Pászthy Bea: A média által közvetített ideálok hatása a gyermekek és serdülők testképére; In: Párbeszéd a édiában konferenciasorozat, A kiskorúak védelme a médiaszolgáltatásban, kiadja az Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet, Budapest, 2007

Rintala, Minna; Mustajoki, Pertti: Could mannequins menstruate?; BMJ. 1992 December 19; 305(6868): 1575–1576., Third Department of Medicine, University Central Hospital, Helsinki, Finland. ; <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1884709/> (utolsó letöltés ideje: 2012. 01. 04.)

Sartre, Jean-Paul: Exisztencializmus – Mátrai László tanulmányával; Studio Kiadó második kiadás

Springer, Karen: Health: Sites Walk a Thin Line; *The Daily Beast* <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2006/12/17/health-sites-walk-a-thin-line.html> (utolsó letöltés ideje: 2012-04-10)

Suler, John: Making virtual communities work; Online therapy and support groups ; Maximilizing the well-being of on-line group ; In: The psychology of Cyberspace, Department of Psychology Science and Technology Center Rider University, 1996

The Daily Beast: Health: Sites Walk a Thin Line; <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2006/12/17/health-sites-walk-a-thin-line.html>(utolsó letöltés ideje: 2012.01.04.)

Török Zsuzsa, Pászthy Bea: Az evészavarok és az internet; In: Túry Ferenc, Pászthy Bea szerk.: Evészavarok és testképzavarok, Pro Die, Budapest

Dr. Túry Ferenc: Az evészavarok és a gasztroenterológiai megbetegedések magatartásorvoslási szemlélete; *Hippocrates* 2003, 6. szám 368-372. o.

Vallois, Simon: L'anorexie dans le débat public; *le JDD* 2008. április 9. <http://www.lejdd.fr/Societe/Actualite/L-anorexie-dans-le-debat-public-94690/> (utolsó letöltés ideje: 2012-04-10)

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
Módszerek és kiindulási pont.....	2
A média és a táplálkozás.....	4
A pro-ana-jelenség.....	2
A pro-anorexiás oldal működése.....	5
A proana mint csoport	14
A testkép megjelenése	16
Kezdeményezések a pro-anorexia- jelenség ellenében.....	12
A francia pro-ana-oldalak strukturális sajátosságai	9
A magyar és a francia oldalak összehasonlítása.....	11
Kérdőíves felmérés	19
Összegzés	21
Függelék.....	23
Tanulmányozott pro-anorexiás oldalak jegyzéke	25
Irodalomjegyzék	27
Tartalomjegyzék.....	29